

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В РАЗІ НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Доцільно було б почати з того, що війну, яку розв'язала російська федерація проти України досить активно впливає на суспільні відносини, включно на цивільно-правові зобов'язання, зокрема, процес їх виконання та відповідальність за їх невиконання у зв'язку з оголошенням правового режиму воєнного стану. В першу чергу, слід було б звернутися до положень міжнародного права, зокрема, до Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 року, де у ч.4 ст. 79 зазначається про те, що сторона, яка належним чином не виконує зобов'язання, повинна негайно повідомити іншу сторону такого договору про обставини, які виключають можливість виконання такого договору. В разі, якщо таке повідомлення не було надіслано, сторона, яка не виконує свої зобов'язання належним чином несе відповідальність за збитки, які були завдані невиконанням такого зобов'язання [1]. Тобто, в даному випадку, мова іде про форс-мажорні обставини. Щодо положень національного законодавства, то термін «форс-мажор» не використовується, в той час як в положеннях Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та Господарського кодексу України (далі – ГК України) використовується термін «обставини непереборної сили». Так, відповідно до положень статті 617 ЦК України, особа, яка належним чином не виконує зобов'язання або порушила таке зобов'язання, може бути звільнена від відповідальності в разі, якщо вона доведе, то зобов'язання не виконувалось через випадок або непереборну силу [2].

Тотожні положення відтворені в ГК України, зокрема, в статті 218, де зазначається про те, що суб'єкт, який здійснює господарську діяльність не несе господарсько-правової відповідальності в разі, якщо доведе, що невиконання зобов'язання було неможливим у наслідок виникнення непереборної сили, тобто, за настання надзвичайних або невідворотних обставин, які виключають виконання зобов'язання належним чином [3].

Слід також було б звернутися до Закону України «Про торгово-промислові палати України», в якому термін «форс-мажор» та «обставини непереборної сили» вживаються як тотожні поняття. Так, положення п. 2 ч.1 ст. 14-1 даного закону, форс мажорні обставини (або ж обставини

непереборної сили) – це незвичайні або невідворотні обставини, настання яких повністю унеможливилює виконання зобов'язання того чи іншого договору належним чином [4].

В той же час, перелік форс-мажорних обставин знаходить своє формальне вираження в Регламенті засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). Відповідно до п.3.1 даного регламенту, форс мажором є:

1. Виняткові погодні умови або ж стихійне лихо;
2. Обставини, які неможливо передбачити та які повністю не залежать від волі і бажання особи (в тому числі війни або ж збройні конфлікти);
3. Умовами, які виникли в наслідок відповідних рішень органів державної влади або органів місцевого самоврядування (наприклад, ембарго, заборона імпорту або експорту) тощо [5].

Варто відзначити і те, що зазначений вище перелік – не вичерпним, а тому, в період мирного часу, Торгово-промислова палата України видавала сертифікати, які засвідчували форс-мажорні обставини в індивідуальному порядку. З початком збройного конфлікту, 28 лютого 2022 року, Торгово-промислова палата України видала лист-підтвердження, в якому було зазначено про настання форс-мажорних обставин. При цьому, там зазначалося про те, що настання даної форс-мажорної обставини не може слугувати підставою для невиконання зобов'язань всім без виключення учасникам правовідносин. В ньому міститься застереження про те, що такі обставини визнаються надзвичайними та невідворотними виключно за зобов'язаннями, які неможливо виконати у чітко визначений строк, а не на всі зобов'язання в цілому [6].

Варто було б звернутися також до практики Верховного Суду, яка підтверджує факт того, що форс-мажорну обставину потрібно було б довести в кожному конкретному випадку окремо. Слід звернутися до постанови від 16 липня 2019 р. у справі № 917/1053/18, де Суд вказав на те, що наявність форс-мажорних обставин, зокрема, подання доказів про відповідні обставини не буде вважатися ситуацією, коли наявність таких обставин було доведено, а тому, потребує оцінки суду в кожному конкретному випадку. Саме тому, суд, на підставі наявних у справі доказів повинен встановити чи дійсно підставою невиконання зобов'язання є форс мажорні обставини і чи є обставини на які посилається сторона – обставинами непереборної сили [7].

У постанові ВС від 25 січня 2022 р. № 904/3886/21 зазначається про те, що обставини непереборної сили не мають на перед встановленої сили, а тому, зацікавлена у вирішенні спору сторона повинна довести факт виникнення таких обставин та те, що такі обставини дійсно є форс-мажорними (наприклад, підтвердження відповідного органу) [8].

Введення правового режиму воєнного стану на території нашої держави, почалося законодавче визначення наслідків, які можуть настати в наслідок невиконання зобов'язань. Так, наприклад, 15.03.2022 року було ухвалено Закон України «Про внесення змін до ЦК України, законів України «Про іпотеку» та «Про споживче кредитування» №2120-IX зазначається про те, що позичальники звільняються від відповідальності за невиконання позикових зобов'язань під час дії правового режиму воєнного стану та протягом 30-ти днів після його завершення. Саме тому, не може бути нарахована пеня або штраф, заборонено виселення фізичних осіб із об'єктів іпотеки, заборонено виставляти іпотечне майно на торги та власне підвищувати ставку кредиту тощо) [9].

Варто також згадати про те, що існують спеціальні правові норми, які звільняють від відповідальності за невиконання зобов'язань у певних випадках. Відповідно до ч.4 та 6 ст. 762 ЦК України зазначається про те, що особа може бути звільнена від орендної плати у випадках виникнення обставин, за які орендар не може відповідати тощо.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text (дата звернення 26.10.2022).

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#Text> (дата звернення 26.10.2022).

3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 2253-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/conv#Text> (дата звернення 26.10.2022).

4. Про торгово-промислові палати України: Закон України від 02.12.1997. № 671/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 26.10.2022).

5. Регламент засвідчення Торгово промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) від 15.07.2015. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0040571-14#Text> (дата звернення 26.10.2022).

6. Форс-мажор під час війни: огляд судової практики. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/211877_fors-mazhor-pd-chas-vyni-oglyad-sudovo-praktiki (дата звернення 26.10.2022).

7. Постанова Верховного Суду України. Касаційний господарський суд від 16.07.2019 № 917/1053/18. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/83087003?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03 (дата звернення 26.10.2022).

8. Постанова Верховного Суду України. Касаційний господарський суд від 25.01.2022 № 904/3886/21. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/102797678?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03 (дата звернення 26.10.2022).

9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення 26.10.2022).

Науковий керівник: канд.юрид. наук, доцент Бабич І.Г.

Станева Аліна Вадимівна

студентка 3 курсу факультет судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОРІВНЯННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ З ДОГОВОРАМИ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Не дивлячись на те, що сьогодні набирають обертів державні закупівлі та чимало молодих юристів-практикантів обирають цю сферу права для майбутньої діяльності, сама ідея тендерів в Україні з'явилась ще в 1990-их роках. Тоді мало хто міг уявити, яким широким попитом будуть користуватися сьогодні юристи, які досконало знаються на особливостях тендерної документації та строках публічних закупівель. Тим не менш вперше на внутрішньому ринку України процедура закупівель запровадилась відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про організацію та проведення торгів (тендерів) у сфері державних закупівель товарів (робіт, послуг)» від 28 червня 1997 р. № 694 [1]. Основоположні